

การตัดสินใจผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดพัทลุง Decision on Sang Yod Organic Rice Production of Farmers in Phatthalung Province

ทรรศวฒน์ นัทธิเชาว์¹ พัชราวดี ศรีบุญเรือง^{1,*} และ สาวิตรี รังสิภัทร์¹

Tatsawat Natteechao¹, Patcharavadee Sriboonruang^{1,*} and Savitree Rangsiapaht¹

¹ ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900

¹ Department of Agricultural Extension and Communication, Faculty of Agriculture, Kasetsart University, Bangkok 10900 Thailand

รับเรื่อง: เมษายน 2561 Received: April 2018

รับตีพิมพ์: กรกฎาคม 2561 Accepted: July 2018

* Corresponding author: fagrpds@ku.ac.th

ABSTRACT: The objectives of this research were to study 1) personal and economic factors, 2) knowledge of Sang Yod organic rice production 3) using chemical substance behaviors and 4) decision on Sang Yod organic rice production of farmers in Phatthalung province. Population was 85 farmers growing Sang Yod organic rice using questionnaire and interview to collect data. Data were analyzed by descriptive statistic including frequency, percentage, mean, standard deviation, maximum and minimum. The results revealed that most of the farmers were male, age between 37–50 years, no formal schooling. The experiences of Sang Yod organic rice production were between 7–10 years. Production cost was 1,301–1,901 Baht. The household income was 97,561–183,781 Baht. Farmers had knowledge in Sang Yod organic rice production at the high level, including soil and fertilizers management and organic rice management. Farmers had the high level of practice of chemical use, including the method of embedding should be at 50–centimeters depth. The decision on Sang Yod organic rice production at the high level was economic factors which included having market supports and market demand, low cost of Sang Yod organic rice production, followed by ecological decision including the environmental conservation and taking into account the impact on human body. According to interviews, 8 group leaders and farmers found their decision on Sang Yod organic rice production because of economic factors. Their problem were reach of media, lack of loan fund, co-operation from leader of community and co-operate between farmers.

Keywords: Decision, Sang Yod rice, organic rice, farmers, Phatthalung province

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลและเศรษฐกิจ 2) ความรู้ในการผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ 3) พฤติกรรมการใช้สารเคมี และ 4) การตัดสินใจผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดพัทลุง ประชากร คือ เกษตรกรผู้ผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ 85 คน โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่ามัธยฐาน เลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด และค่าต่ำสุด ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุ 37–50 ปี ไม่ได้เรียนหนังสือ มีประสบการณ์ผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ 7–10 ปี มีเงินทุนที่ใช้ทำการเกษตร 1,301–1,901 บาท รายได้ต่อครัวเรือน 97,561–183,781 บาท มีความรู้ในการผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ระดับมาก ได้แก่ ด้านการจัดการดิน และปุ๋ย และการจัดการข้าวในระบบอินทรีย์ เกษตรกรมีพฤติกรรมการใช้สารเคมีก่อนเปลี่ยนมาทำอินทรีย์ในระดับเหมาะสมมาก ได้แก่ วิธีการฝังที่ความลึก 50 เซนติเมตร การตัดสินใจผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ภาพรวมอยู่ในระดับมาก คือ ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การมีตลาดรองรับและเป็นที่ต้องการของตลาด ต้นทุนการผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ต่ำ รองลงมา คือ ด้านนิเวศวิทยา ได้แก่ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการคำนึงถึงผลกระทบต่อร่างกาย ซึ่งจากการสัมภาษณ์ 8 ผู้นำกลุ่มและเกษตรกร พบว่า การตัดสินใจผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์มาจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจ อีกทั้งมีประเด็นปัญหาในการผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ คือ ปัญหาการเข้าถึงสื่อ ปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุนสนับสนุนการผลิต ปัญหาขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของผู้นำชุมชน รวมทั้งปัญหาการรวมกลุ่มให้เกิดความเข้มแข็ง

คำสำคัญ: การตัดสินใจ, ข้าวสังข์หยด, ข้าวอินทรีย์, เกษตรกร, จังหวัดพัทลุง

บทนำ

การพัฒนาเกษตรกรรมในช่วงเวลาที่ผ่านมา นับตั้งแต่มีการปฏิวัติเขียว (Green Revolution) ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตภาคเกษตร ซึ่งประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนจากการเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมที่เป็นวิถีชีวิต พึ่งพาธรรมชาติทำเกษตรผสมผสานกลายเป็นการเกษตรเชิงเดี่ยวพึ่งพาปัจจัยภายนอก เช่น ปุ๋ยและสารเคมี มุ่งเน้นการเพิ่มผลผลิตและสร้างรายได้ให้กับประเทศเป็นหลัก แต่ผลจากการพัฒนาหลักก่อให้เกิดความยากจน และหนี้สินกับเกษตรกร อีกทั้งส่งผลกระทบต่ออย่างมาต่อระบบนิเวศ รวมทั้งปัญหาต่อสุขภาพของเกษตรกร และผู้บริโภคทำให้เกิดกระแสความใส่ใจเกี่ยวกับสุขภาพ การบริโภคอาหารปลอดภัย และการมุ่งเน้นการพัฒนาภาคการเกษตรสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (National Organic Development Board, 2008) โดยเกษตรกรอินทรีย์เป็นระบบการผลิตที่ให้ความสำคัญ และก่อให้เกิดความยั่งยืนของระบบนิเวศ และสุขภาพของมนุษย์ โดยพึ่งพากระบวนการทางนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพและวงจรธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่ แทนการใช้ปัจจัยภายนอก อีกทั้งเป็นระบบที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นวัฒนธรรม และองค์ความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ตลอดจนรักษาสอดคล้องของทุกชีวิตในระบบนิเวศนั้น (Lohakhan and Boonyanoppaku, 2009) ซึ่งเกษตรกรอินทรีย์เป็นระบบที่ลดต้นทุนการผลิต หากเปรียบเทียบกับต้นทุนการปลูกข้าวสังข์หยดโดยวิธีต่าง ๆ พบว่า การใช้ทั้งปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์มีต้นทุนเฉลี่ยต่อไร่มากที่สุดคือ 1,798.81 บาท ซึ่งสูงกว่าการใช้ปุ๋ยเคมีซึ่งมีต้นทุนเฉลี่ยต่อไร่ 1,693.20 บาท และการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ซึ่งมีต้นทุนเฉลี่ยต่อไร่ที่น้อยที่สุดคือ 1,552.26 บาท ทั้งนี้หากเกษตรกรหันมาผลิตข้าวแบบอินทรีย์ก็จะช่วยในเรื่องการลดต้นทุนและเพิ่มมูลค่าของข้าวได้สูงขึ้น (Rika, 2011)

จังหวัดพัทลุง ตั้งอยู่ภาคใต้ตอนกลางของประเทศไทย สภาพพื้นที่ตอนกลางของจังหวัดเป็นที่ราบเหมาะกับการปลูกข้าว โดยจังหวัดพัทลุงเป็นแหล่งข้าวอันล้ำค่าของภาคใต้มาตั้งแต่อดีต ซึ่งข้าวที่ปลูกมีหลายชนิดขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ และปลูกตามคำแนะนำส่งเสริมภาคส่วนราชการ ได้แก่ ชัยนาท1 สุพรรณบุรี1 และพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่เกษตรกรปลูกกันมาตั้งแต่ดั้งเดิม ซึ่งมากกว่า 300 พันธุ์ เช่น ข้าวพันธุ์เมี่ยงพัทลุง ข้าวเข้เงิน ข้าวเข้ทอง ข้าวขาวมาเลย์ ข้าวไข่มดรีน และข้าวสังข์หยด เป็นต้น (Kunnoot, 2010) สำหรับข้าวสังข์หยดนั้นเป็นข้าวเจ้าพื้นเมืองพันธุ์เบา ผลการวิจัยจากกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข พบว่า ข้าวสังข์หยดมีคุณค่าทางสารอาหารที่สูง เมื่อเทียบกับข้าวพันธุ์อื่น ๆ คือ มีกากใยอาหารสูง ช่วยเรื่องการขับถ่าย มีวิตามินอีสูงช่วยชะลอความแก่ นอกจากนี้ยังมีธาตุเหล็ก โปรตีน รวมทั้งมีฟอสฟอรัส ช่วยบำรุงโลหิต ช่วยป้องกันโรคสมองเสื่อม อีกทั้ง ยังมีสารที่ทำให้ลดอัตราเสี่ยงต่อโรคมะเร็ง (Muenpetch, 2007) โดยเมื่อวันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2549 ข้าวพันธุ์สังข์หยดที่ผลิตในขอบเขตพื้นที่จังหวัดพัทลุง ได้ขึ้นทะเบียนจากกรมทรัพย์สินทางปัญญาเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือข้าวจีไอ ในชื่อ “ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง” เป็นสินค้าข้าวชนิดแรกของประเทศไทยที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ในอนาคตตลาดข้าวสังข์หยดมีความต้องการที่สูงจากผู้บริโภคทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ แต่ปัจจุบันผลผลิตมีไม่เพียงพอ โดยผลิตได้เพียง 4,000 ตันต่อปี ในขณะที่ความต้องการของตลาดมีมากกว่า 10,000 ตัน/ปี โดยอนาคตการผลิต หากมีทั้งคุณภาพ ความสะอาด และเป็นข้าวอินทรีย์จะทำให้เป็นแหล่งรายได้ที่สูงมากแก่เกษตรกร (Office of Agricultural Economics Region 9 Songkhla Province, 2014)

ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการตัดสินใจผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ของเกษตรกรในปัจจุบัน รวมทั้งปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล และเศรษฐกิจ ระดับความรู้การผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ และพฤติกรรมการใช้สารเคมีของเกษตรกรจังหวัดพัทลุง เพื่อนำผลการศึกษามาเป็นแนวทางในการพัฒนา และวางแผนสำหรับส่งเสริมการผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ที่มีคุณภาพ และนำไปสู่การอนุรักษ์ข้าวพื้นเมืองให้คงอยู่คู่กับจังหวัดพัทลุงต่อไป

อุปกรณ์และวิธีการ

1. ประชากร

ประชากรในการศึกษาจำนวน 85 ราย เป็นเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดอินทรีย์ในจังหวัดพัทลุง ซึ่งอยู่ในระยะปรับเปลี่ยน 1 ปี หลังจากเลิกการผลิตข้าวระบบเคมี มาเป็นการผลิตข้าวอินทรีย์อย่างสมบูรณ์ จากกรมการข้าว พ.ศ. 2557 (มาตรฐาน Organic-Thailand)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสอบถาม ซึ่งคำถามใน 5 ด้าน คือ ด้านปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล และเศรษฐกิจ ด้านความรู้ในการผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ ด้านความถี่ของพฤติกรรมการใช้สารเคมี ด้านการตัดสินใจผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ และด้านปัญหาและข้อเสนอแนะในการตัดสินใจผลิตข้าวอินทรีย์

2.2 แบบสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วยคำถามใน 5 ประเด็น คือ ประเด็นการตัดสินใจ ประเด็นการผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ต่อไปหรือไม่ ประเด็นการพัฒนาหรือต่อยอดการผลิต ประเด็นปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด และประเด็นปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับการตัดสินใจผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อความสมบูรณ์ถูกต้องนั้น ได้บันทึกข้อมูล และวิเคราะห์ผลการศึกษา โดยวิเคราะห์ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ค่าสูงสุด และค่าต่ำสุด สำหรับปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลและเศรษฐกิจ ในขณะที่วิเคราะห์ค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสำหรับข้อมูลความรู้ในการผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ ทั้งนี้ ประเด็นปัญหาอื่น ๆ และข้อเสนอแนะจะสรุปจากแบบสอบถาม และประเด็นจากการสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่ม และเกษตรกรผู้ผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์

ผลการศึกษาและวิจารณ์

ผลการศึกษา

ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ในจังหวัดพัทลุง

ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 52.94 เป็นเพศหญิง จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 47.06 เมื่อมองด้านอายุส่วนใหญ่อายุอยู่ระหว่าง 37-50 ปี จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 58.82 รองลงมาอยู่ระหว่าง 51-64 ปี จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 21.18 และอายุ 65 ปี ขึ้นไป จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 20.00 ตามลำดับ ในเรื่องของระดับการศึกษา เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนหนังสือ จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 31.76 รองลงมามีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 29.41 มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 16.47 มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 10.59 อนุปริญญา/ปวส. จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 9.41 และปริญญาตรี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 2.36 ตามลำดับ ในเรื่องของจำนวน

แรงงานในครัวเรือน เกษตรกรส่วนใหญ่มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนอยู่ระหว่าง 1-2 คน จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 42.35 รองลงมามีจำนวนแรงงานในครัวเรือนอยู่ระหว่าง 3-4 คน จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 37.65 และมีจำนวนแรงงานในครัวเรือนอยู่ระหว่าง 5-6 คน จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 20.00 ตามลำดับ สำหรับประสพการณ์ในการผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ เกษตรกรส่วนใหญ่มีประสพการณ์อยู่ระหว่าง 7-10 ปี จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 50.59 รองลงมา มีประสพการณ์อยู่ระหว่าง 3-6 ปี จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 37.65 และมีประสพการณ์ 11 ปี ขึ้นไป จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 11.76 ตามลำดับ ด้านการมีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรรวม เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ถือครองอยู่ระหว่าง 4-13 ไร่ จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 51.76 รองลงมา มีพื้นที่ถือครอง 14-23 ไร่ จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 41.18 และมีพื้นที่ถือครอง 24 ไร่ขึ้นไป จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 7.06 ตามลำดับ ต่อมาในเรื่องของประเภทเอกสารสิทธิ์ที่ดิน เกษตรกรส่วนใหญ่มีประเภทเอกสารสิทธิ์ของพื้นที่ปลูกข้าวสังข์หยดอินทรีย์คือ มีเอกสารสิทธิ์ จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 90.59 รองลงมา ไม่มีเอกสารสิทธิ์ จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 15.29 และเช่าจากบุคคลอื่น จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 9.41 ตามลำดับ (คำถามสามารถเลือกคำตอบได้หลายคำตอบ)

สำหรับปัจจัยเศรษฐกิจ ซึ่งเรื่องของเงินทุนที่ใช้ทำการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่มีเงินทุนที่ใช้ทำการเกษตรต่อไร่ อยู่ระหว่าง 1,301-1,901 บาท จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 58.82 รองลงมา มีเงินทุน 1,902 บาท ขึ้นไป จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 22.35 และมีเงินทุนระหว่าง 700-1,300 บาท จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 18.83 ตามลำดับ สำหรับรายได้ต่อครัวเรือน เกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้

ต่อครัวเรือนรวมจากการผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ ต่อปีอยู่ระหว่าง 97,561–183,781 บาท จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 74.12 รองลงมาคือ มีรายได้ ต่อปี 183,782 บาทขึ้นไปจำนวน 14 คน คิดเป็น ร้อยละ 16.47 และมีรายได้ต่อปีอยู่ระหว่าง 11,340–97,560 บาท จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 9.41 ตามลำดับ และเรื่องของแหล่งเงินกู้ เกษตรกร ส่วนใหญ่มีแหล่งเงินกู้ในการผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 22.35 รองลงมาคือ จากการกู้จากญาติ/พี่น้อง จำนวน 15 คน คิดเป็น ร้อยละ 17.65 กู้สหกรณ์การเกษตร จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 16.47 และกู้พ่อค้า/นายทุน จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 11.76 ตามลำดับ (เกษตรกร บางคนไม่กู้ยืมเงินในการผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์)

ความรู้ด้านการผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ของเกษตรกร ผู้ผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์จังหวัดพัทลุง

เกษตรกรมีความรู้ในการผลิตข้าวสังข์หยด อินทรีย์เฉลี่ยในภาพรวมเท่ากับ 0.75 อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้มากที่สุด 3 อันดับ คือ ด้านการจัดการดิน และปุ๋ย ด้านการดูแล และการจัดการข้าวในระบบ อินทรีย์ และด้านการเตรียมดิน ตามลำดับ สำหรับ ความรู้ที่เกษตรกรมีระดับปานกลาง 2 อันดับ คือ ด้านพื้นที่ปลูก และด้านสารที่อนุญาตให้ใช้สำหรับ การผลิตข้าวอินทรีย์ ดังแสดงใน Table 1

Table 1 Means, standard deviations and knowledge levels of Sang Yod organic rice production

Knowledge of Sang Yod organic rice production	Mean	Standard deviation	Knowledge level
Rice planting areas	0.59	0.49	Moderate
Varieties of rice and seeds	0.75	0.43	High
Soil preparation	0.83	0.37	High
Rice cultivation	0.82	0.37	High
Soil and fertilizers management	0.85	0.35	High
Organic rice management	0.84	0.37	High
Harvesting and post-harvest management	0.82	0.38	High
Regulation measures, quality assurance and certification	0.67	0.47	High
Chemical substance allowed for organic rice production	0.61	0.49	Moderate
Total	0.75	0.41	High

Note: Mean = 0.67–1.00 Farmers had knowledge in Sang Yod organic rice production at the high level
Mean = 0.34–0.66 Farmers had knowledge in Sang Yod organic rice production at the moderate level
Mean = 0.00–0.33 Farmers had knowledge in Sang Yod organic rice production at the low level

พฤติกรรมการใช้สารเคมีของเกษตรกรผู้ผลิตข้าว สังข์หยดอินทรีย์จังหวัดพัทลุง

จากการศึกษาพฤติกรรมการใช้สารเคมีของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์จังหวัดพัทลุงพบว่า เกษตรกรมีระดับการปฏิบัติของพฤติกรรมในระดับมาก โดยพฤติกรรมการใช้สารเคมีส่วนใหญ่มีพฤติกรรมมากที่สุด 3 อันดับ คือ การใช้วิธีการฝังควรใช้หลุมที่ขุดลึก 50 เซนติเมตรและกลบด้วยดิน

การใส่เสื้อผ้ามิดชิดหรือเครื่องป้องกันอันตราย และการกำหนดเวลาการฉีดพ่นที่เหมาะสม ตามลำดับ สำหรับพฤติกรรมการใช้สารเคมีระดับปานกลาง 3 อันดับ คือ การฉีดพ่นทิศเหนือลม หากลมแรงควรหยุดฉีด การศึกษาคำแนะนำตามฉลากอย่างละเอียด และการเก็บสารเคมีในที่มิดชิดห่างจากที่เก็บอาหารและมือเด็กตามลำดับ ดังแสดงใน Table 2

Table 2 Mean, standard deviations and practical levels of chemical behavior

Chemical behavior	Mean	Standard deviation	Behavior Level
Choose appropriate chemical substance for insect and weed elimination	2.34	0.67	High
Study using guideline on the label	2.32	0.60	Moderate
Use amount of chemical substance according to the label	2.45	0.68	High
Define the appropriate time to spray chemical substance such as morning or evening	2.53	0.59	High
Stop spraying during the strong wind	2.29	0.65	Moderate
Put on cloths or have equipment to protect form chemical hazard	2.60	0.54	High
Do not drink, eat and smoke during spraying	2.38	0.69	High
Take a shower and wash your clothes immediately after spraying	2.38	0.62	High
Store chemical in safe place, keep away from food storage and baby	2.33	0.59	Moderate
Do not reuse chemical containers for other purposes	2.48	0.59	High
Embed chemical containers or burn in a safe place	2.52	0.59	High
Embed 50-centimeters depth from the soil surface	2.71	0.55	High
Total	2.44	0.61	High

Note: Mean = 2.34–3.00 High level of chemical behavior

Mean = 1.67–2.33 Moderate level of chemical behavior

Mean = 1.00–1.66 Low level of chemical behavior

การตัดสินใจผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์จังหวัดพัทลุง

การตัดสินใจผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ของเกษตรกรอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาค่าของปัจจัยในการตัดสินใจผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์แยกเป็นรายด้านพบว่า ปัจจัยทั้ง 4 ด้าน มีผลต่อการตัดสินใจอยู่ในระดับมาก และเมื่อนำค่าเฉลี่ยมาเรียงลำดับ จะเห็นได้ว่าปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจมีผลต่อการตัดสินใจมากที่สุด รองลงมา คือด้านนิเวศวิทยา ด้านสนับสนุนการผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ และด้านสังคม ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจมากที่สุด

5 ลำดับแรก คือ ท่านตัดสินใจปลูกเนื่องจากมีตลาดรองรับและข้าวสังข์หยดอินทรีย์เป็นที่ต้องการของตลาด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.92) ท่านตัดสินใจปลูกเนื่องจากต้นทุนการผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ต่ำ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.87) ท่านตัดสินใจปลูกเนื่องจากการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.81) ท่านตัดสินใจปลูกเนื่องจากเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.79) และท่านตัดสินใจปลูกเนื่องจากคำนึงถึงผลกระทบต่อร่างกาย (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.78) ดังแสดงใน Table 3

Table 3 Means, standard deviations and decision levels on Sang Yod organic rice production

Decision on Sang Yod organic rice production	Mean	Standard deviation	decision Level
Economic factors	2.77	0.41	High
Low production costs of Sang Yod organic rice	2.87	0.40	High
Market supports and market demand	2.92	0.32	High
Adequate farm land	2.75	0.41	High
Having a large amount of debts	2.72	0.45	High
Having loan to support rice production	2.61	0.49	High
Social factors	2.64	0.48	High
Affiliating the farmer groups	2.79	0.41	High
Having supports by household members	2.62	0.49	High
Persuasion from neighbors	2.61	0.45	High
Having advice from community leaders	2.54	0.50	High
Learning from the best practices	2.64	0.53	High
Ecology factors	2.74	0.47	High
Having higher yields than using chemical substance	2.77	0.42	High
Having good grain quality	2.60	0.52	High
Having appropriate rice production area	2.76	0.45	High
Having uncomplicated rice production	2.74	0.47	High
Conserving the environment	2.81	0.42	High
Taking into account the impact on human body	2.78	0.55	High

Table 3 (Continue)

Decision on Sang Yod organic rice production	Mean	Standard deviation	decision Level
Support for Organic Sang Yod organic rice production factors	2.70	0.47	High
Contacting with agricultural officials	2.65	0.48	High
Training in agriculture	2.75	0.48	High
Receiving information from the media	2.68	0.47	High
Having input supports	2.74	0.47	High
Having insurance for rice prices	2.70	0.45	High
Total	2.71	0.46	High

Note: Mean = 2.34–3.00 High level of Decision on Sang Yod organic rice production
Mean = 1.67–2.33 Moderate level of Decision on Sang Yod organic rice production
Mean = 1.00–1.66 Low level of Decision on Sang Yod organic rice production

ผลการศึกษาจากแบบสัมภาษณ์ประชากรที่เป็นผู้นำกลุ่มและเกษตรกรผู้ผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์จำนวน 8 ราย

เกษตรกรตัดสินใจผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์เนื่องมาจากด้านเศรษฐกิจมากที่สุด เนื่องจากข้าวสังข์หยดอินทรีย์มีราคาที่ดีกว่า ข้าวเคมีทำให้ลดภาระหนี้สิน ต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่าการผลิตข้าวเคมี และผลิตทั้งเคมีอินทรีย์ รวมทั้งการที่ข้าวอินทรีย์เป็นที่ต้องการของตลาด และมีแหล่งขายได้ตลอดทุกปี ไม่มีการกดราคาข้าว รองลงมาเป็นการตัดสินใจจากด้านนิเวศวิทยา คือ คำนึงถึงผลกระทบจากการใช้สารเคมีอย่างต่อเนื่องในสภาพนิเวศของท้องถิ่น และคำนึงถึงผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวและผู้บริโภคทั้งผู้ซื้อและบุคคลในครอบครัว และสุดท้ายเป็นการตัดสินใจผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์จากด้านสังคม เนื่องจาก การชักชวนและการให้คำแนะนำจากผู้นำกลุ่ม และการสังกัดสมาชิกของกลุ่มผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์

เกษตรกรทุกคนมีความตั้งใจที่จะดำเนินการผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ต่อทุกคนเนื่องจากส่งผลดีต่อสุขภาพของตนเองในการไม่ใช้สารเคมี ขายได้

ราคาดี และไม่ทำลายสภาพแวดล้อม ซึ่งในประเด็นของการพัฒนาหรือต่อยอดการผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ เกษตรกรทุกคนมีแนวทางการพัฒนา หรือต่อยอดการผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ คือ การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวสังข์หยดอินทรีย์และโฆษณาผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่รู้จัก รวมทั้งกระตุ้นความต้องการของตลาด ในปัจจุบันสินค้าที่ผลิตแล้ว ได้แก่ ผงงอกข้าวที่ใช้ละลายหรือผสมกับกาแฟ สบู่ ลูกก๊วย ขนมทองพับ และขนมขมดาว เป็นต้น ซึ่งมีแนวทางเพิ่มเติม คือ พัฒนากลุ่มให้ผ่านการรับรองมาตรฐาน IFOAM ที่รับรองจากต่างประเทศ ทำให้สามารถขยายตลาดต่างประเทศได้ โดยเฉพาะกลุ่มประเทศยุโรป แต่ข้อจำกัดคือ จำหน่ายในประเทศยังไม่เพียงพอ ทำให้ต้องมีการต่อยอดในการขยายพื้นที่การผลิต และรวมกลุ่มสมาชิกที่มีความตั้งใจผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ที่มีคุณภาพ รวมทั้งมีความสามัคคีเข้มแข็งในกลุ่ม อีกทั้งมีแนวคิดที่แตกต่างออกไป คือ ต้องการให้คนในท้องถิ่นและพื้นที่ใกล้เคียงบริโภคข้าวที่ดีต่อสุขภาพ ลดสิ่งแปลกปลอม เช่น บริโภคในโรงเรียน รวมทั้งเป็นการขยายตลาดไปในตัว

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดข้าวสังข์หยดอินทรีย์ โดยแบ่งออกเป็น 7 ด้าน คือ ด้านผลิตภัณฑ์ ตราสินค้ามีความโดดเด่น น่าสนใจ เช่น ตราช้างทอง ตราแม่บุญทิพย์ ข้าวสังข์หยดอินทรีย์มีคุณภาพ และได้รับการรับรองเป็นข้าวสังข์หยดอินทรีย์ คือ มีตรารับรองข้าวอินทรีย์ (Organic Thailand) ข้าวสังข์หยดบ่งบอกถึงแหล่งที่มาของข้าวสังข์หยด คือ ได้รับตรารับรอง GI บรรจุภัณฑ์มีคุณภาพ สวยงาม ทันสมัย คือ สินค้ามีการบรรจุสุญญากาศที่เก็บไว้ได้นาน ผลิตภัณฑ์จากข้าวสังข์หยดอินทรีย์มีการแปรรูปที่หลากหลาย เช่น จมูกข้าว สูป คุกกี้ ขนมทองพับ และขนมขมดาว เป็นต้น ข้าวสังข์หยดบ่งบอกถึงคุณค่าทาง บรรจุภัณฑ์บ่งบอกถึงวิธีการหุงข้าวและอัตราส่วนในการใส่ข้าวและน้ำ ต่อมาด้านราคา คือ ราคาข้าวเปลือกที่ซื้อจากสมาชิกสูงกว่าราคาข้าวเปลือกอินทรีย์ในท้องตลาด (ปัจจุบันตันละ 20,000 บาท แต่ท้องตลาด ตันละ 14,000 บาท) ปริมาณข้าวเหมาะสมกับราคา ราคาคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง คือ ขายส่งข้าวกล้องและข้าวซ้อมมือในเครือเซ็นทรัล กิโลกรัมละ 120 บาท ต่อมาด้านช่องทางการจัดจำหน่าย คือ ช่องทางในการจำหน่ายมีจำกัด ในปัจจุบันยังขาดการสั่งซื้อสินค้าทางออนไลน์ อันสืบเนื่องมาจากขาดการเข้าถึงสื่อด้านต่อมาคือ การส่งเสริมการตลาดการโฆษณาให้เป็นที่รู้จัก คือ การออกบูธในงานแสดงสินค้าทั่วประเทศ สถานที่ผลิตข้าวมีการเชื่อมโยงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น และ ผลิตภัณฑ์ข้าวบอกคุณค่าทางโภชนาการข้าว และความเป็นมาและเอกลักษณ์ ต่อมาด้านบุคคล คือ ผู้ขายในร้านและการออกบูธสินค้ามีอรรถาธิบายเป็นมิตร ผู้ขายสามารถให้ข้อมูล ความรู้ได้ดีเยี่ยม และเกษตรกรผู้ผลิตปฏิบัติตามหลักการข้าวอินทรีย์ตามมาตรฐาน (Organic Thailand) และด้านลักษณะทางกายภาพ คือ ร้านค้าที่ทำการกลุ่มมีความสะอาด จัดวางน่าสนใจที่ทำการกลุ่มมีข้อมูลแนะนำสินค้า บ่งบอกถึงคุณสมบัติข้าว และแสดงถึงความเกี่ยวข้องของภูมิปัญญาและประเพณี เช่น มีอุปกรณ์การ

สีข้าว และเปิดให้ศึกษาดูงานแก่ผู้สนใจ รวมทั้งด้านกระบวนการ คือ การผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ มีการตรวจสอบและรับรองทุกปีทำให้สินค้าข้าวมีความปลอดภัย เชื่อถือได้

ประเด็นปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับการตัดสินใจผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ของเกษตรกร จังหวัดพัทลุง ซึ่งเกษตรกรทุกคนมีปัญหการเข้าถึงสื่อต่าง ๆ เนื่องจากยังขาดการเข้าถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์ค่อนข้างน้อย แต่จะใช้วิธีการออกบูธแสดงสินค้า เพราะผู้ผลิตส่วนใหญ่เป็นคนที่เข้าถึงสื่อได้ยาก และไม่เห็นความสำคัญของสื่อมากนัก อันเนื่องจากการขายข้าวสังข์หยดอินทรีย์ได้จากกลุ่มพ่อค้ารายใหญ่และได้ราคาดีแล้ว ปัญหาต่อมาเป็นการเข้าถึงแหล่งเงินทุนสนับสนุนการผลิต ซึ่งส่วนใหญ่มาจากกลุ่มเอกชน แต่สำหรับการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของรัฐ หากกลุ่มที่ไม่เป็นลูกค้าชั้นดี จะมีอัตราดอกเบี้ยที่สูง อีกทั้งผู้รับการสัมภาษณ์ประสบปัญหาการขาดได้รับคำแนะนำจากผู้นำชุมชน ถึงแม้ในปัจจุบันผู้นำท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นกว่าในอดีต แต่ยังไม่มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และขาดงบประมาณสนับสนุนจากท้องถิ่น ต่อจากนั้นเป็นปัญหาการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ด้านการเกษตรไม่ทั่วถึง เนื่องจากในระยะแรกเริ่มหน่วยงานราชการไม่ได้เข้ามาดูแลอย่างแท้จริง แต่ปัจจุบันได้เข้ามาดูแลมากขึ้น โดยส่วนใหญ่ติดต่อกับอาจารย์จากสถาบันการศึกษา สุดท้ายเป็นปัญหาการรวมกลุ่มเนื่องจากในอดีตเคยเป็นสมาชิกกลุ่มเดียวกัน เมื่อเกิดปัญหาระหว่างบุคคลที่ไม่พอใจกัน ก็จะแยกตัวไปผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ของตนเอง แต่ปัจจุบันสมาชิกในแต่ละกลุ่มมีความเชื่อถือในตัวผู้นำ ทำให้เกิดความขัดแย้ง ส่วนบางคนที่ไม่เข้าใจในหลักการของกลุ่มหรือไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงก็จะมีการพูดคุย นอกจากนั้นกลุ่มยังดำเนินกิจกรรมหารายได้และบริจาคข้าวของตนเองช่วยเหลือชุมชนที่ประสบอุทกภัย ทำให้เกิดความสามัคคีในกลุ่มและเกิดจิตสาธารณะขึ้น

วิจารณ์

สรุป

ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลและเศรษฐกิจ ในเรื่องของระดับการศึกษา ไม่ใช่ปัจจัยในการตัดสินใจผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์และไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อความรู้ในการผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ เนื่องจากกลุ่มประชากรส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษา แต่มีความรู้ในการผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ในระดับมาก ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ของเกษตรกร ที่อยู่ระหว่าง 7-10 ปี สอดคล้องกับงานวิจัยของ Tana (2012) ศึกษาปัจจัยที่กำหนดการตัดสินใจปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์แบบมีและไม่มีพันธสัญญาในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ประสบการณ์เป็นปัจจัยที่กำหนดการตัดสินใจปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ส่วนพฤติกรรมการใช้สารเคมี พบว่า พฤติกรรมการใช้สารเคมีในนาข้าวก่อนปรับเปลี่ยนมาผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ อยู่ในระดับมาก เพราะเกษตรกรที่มีการใช้สารเคมีมักมีปัญหาป่วยเรื้อรัง มีอายุไม่ยืนยาว ทำให้เกษตรกรมีความตระหนักในการดูแลสุขภาพ อีกทั้งการใช้สารเคมีเป็นเวลานานทำให้สภาพดินเสื่อมแข็งกระด้าง แหล่งอาหารในท้องถิ่น เช่น ปลา กุ้ง ลดปริมาณน้อยลงมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ Vaipojanart (2011) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรในการใช้ประโยชน์ของเสียของฟาร์มสุกร ในจังหวัดนครปฐม คือ ความตระหนักเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม สำหรับปัจจัยในการตัดสินใจผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ พบว่า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจมีผลต่อการตัดสินใจมากที่สุด เช่นเดียวกับการสัมภาษณ์เกษตรกรในประเด็นการตัดสินใจ โดยให้ความสำคัญเกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ Pandee (2011) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรในการเลือกปลูกพืช ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง จังหวัดเชียงใหม่ คือ ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจมากที่สุดคือ ด้านเศรษฐกิจ

เกษตรกรผู้ผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุในช่วง 37-50 ปี ไม่ได้เรียนหนังสือ มีประสบการณ์ผลิตข้าวอยู่ระหว่าง 7-10 ปี มีความรู้ในการผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์อยู่ในระดับมาก โดยพฤติกรรมในการใช้สารเคมีอยู่ในระดับที่มีความเหมาะสมมากเช่นเดียวกัน ซึ่งการตัดสินใจผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์อยู่ในระดับมาก โดยมีปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจมีผลต่อการตัดสินใจมากที่สุด อันเนื่องจากมีตลาดรองรับและข้าวเป็นที่ต้องการของตลาด โดยเกษตรกรมีแนวทางการพัฒนาหรือต่อยอดการผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ คือ การแปรรูปและโฆษณาผลิตภัณฑ์จากข้าวสังข์หยดอินทรีย์ รวมทั้งการผลิตข้าวที่มีคุณภาพ อีกทั้งมีแนวคิดในการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม และสุดท้ายในส่วนของการประเด็นปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับการตัดสินใจ ประกอบด้วย ปัญหาการเข้าถึงสื่อต่าง ๆ ปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุนสนับสนุนการผลิต ปัญหาการขาดการมีส่วนร่วมและงบประมาณอย่างแท้จริงจากผู้นำชุมชน ปัญหาการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ด้านการเกษตรไม่ทั่วถึง รวมทั้งปัญหาการรวมกลุ่มการผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ให้มีความเข้มแข็งตลอดไป นอกจากนี้ เพื่อเป็นที่รู้จักและขยายตลาดของข้าวสังข์หยดอินทรีย์ จึงควรเสริมสร้างการเข้าถึงสื่อในช่องทางต่าง ๆ ของเกษตรกร รวมทั้งส่งเสริมการรวมกลุ่มที่มีความสมัครใจ ร่วมปฏิบัติตามมาตรฐานข้าวอินทรีย์ ซึ่งทำให้ลดต้นทุน แลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ซึ่งดำเนินการควบคู่ไปกับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนและการแนะนำ ติดตามของเจ้าหน้าที่ด้านการเกษตร ส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งของกลุ่ม ทำให้การเข้าถึงแหล่งเงินทุน หรือปัจจัยการสนับสนุนได้เป็นอย่างดี อีกทั้งการต่อยอดการแปรรูปข้าวสังข์หยดอินทรีย์และบรรจุภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่น เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตและตอบสนองความต้องการของตลาด

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ รศ.ดร.ธานี ศรีวงศ์ชัย คุณวิมล สิงหะพล และคุณสำเร็จ แซ่ตัน ที่กรุณาในการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาแบบสอบถาม และขอขอบพระคุณศูนย์วิจัยข้าวพัทลุงที่อนุเคราะห์ข้อมูล อีกทั้งผู้ตอบแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

- Kunnoot, L. 2010. Geographical Indication Rice; GI Rice : Sang Yod Maung Phatthalung Rice. Bureau of Product Development, Rice Department, Bangkok, Thailand. (in Thai)
- Lohakhan, S. and K. Boonyanoppakun. 2009. Strategic Innovation for Thai Organic Agriculture. 1st edition. National Innovation Agency. Ministry of Science and Technology, Thailand. (in Thai)
- Muenpetch, P. 2007. Sang Yod Rice. Healthy rice. Available Source: [http://www.geocities.com/patthalungact/knowdirector/knowledge rice](http://www.geocities.com/patthalungact/knowdirector/knowledge%20rice), July 1, 2018. (in Thai)
- National Organic Development Board. 2008. National Strategic Plan for Organic Agriculture 2008–2011 and the National Organic Agriculture Development Plan 2008–2011. The National Organic Development Board, Bangkok, Thailand. (in Thai)
- Office of Agricultural Economics, Region 9, Songkhla. 2014. Seminar on the development of Sang Yod Maung Phatthalung Rice 2014–2017, Thailand. (in Thai)
- Pandee, P. 2011. Factors Affecting Farmers' Decision Making on Crops Selecting in Khun Wang Royal Project Development Center, Chiang Mai Province. MS Thesis, Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand. (in Thai)
- Rika, W. 2011. The farmers' Production and Distribution Channels of Sang Yod Rice in Phatthalung Province. Special problem, Walailak University, Nakhon Si Thammarat, Thailand. (in Thai)
- Tana, P. 2012. Decision Determinants on Contract and Non-Contract Maize Production in Mae Chaem District, Chiang Mai Province. MS Thesis, Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand. (in Thai)
- Vaipojanart, J. 2011. Factors Affecting Farmers' Decision on Alternatives of Utilizing Swine Wastes from Swine Farms in Nakhon Pathom Province. MS Thesis, Kasetsart University, Bangkok, Thailand. (in Thai)